

Κριτική Παιδαγωγική της Ειρήνης: Έρευνα, Θεωρία και Πράξη

Ενότητα 6: Η έρευνα της Κριτικής Παιδαγωγικής της Ειρήνης (με παραδείγματα)

6.3: Παρουσίαση έρευνας 1. Μορφές βίας στο σύγχρονο ελληνικό Λύκειο: μια μελέτη περίπτωσης

Κυριάκος Μπονίδης
Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Αλεξάνδρα Μητσιάλη

Βασικές θεωρητικές έννοιες (1/3)

- Τραπεζική Εκπαίδευση
- Προβληματίζουσα εκπαίδευση.
- Το σχολείο ως θεσμός αναπαραγωγής κοινωνικών ανισοτήτων (έθος, συμβολική βία, μορφωτικό κεφάλαιο, συμβολική βία).
- Το σχολείο ως μηχανισμός παραγωγής και αναπαραγωγής φόβου και άγχους.

Βασικές θεωρητικές έννοιες (2/3)

- Ο πειθαρχημένος χώρος και χρόνος.
- Αναμορφωτής παιδαγωγός και αλλοτριωμένος εκπαιδευτικός.
- Το σχολείο ως πεδίο αντίδρασης και αντίστασης ή αλλιώς οι επιπτώσεις της βίας.
- Η συμπεριφορά του «μάγκα».

Βασικές θεωρητικές έννοιες (3/3)

- Η άγνοια.
- Η «σχολική διαρροή».
- Ο ιδρυματισμός.
- Ο «σχολικός εκφοβισμός».

Η έρευνα (1/2)

- **Σκοπός:** η διερεύνηση της άσκησης δομικής, πολιτισμικής και άμεσης βίας στο σχολείο.
- **Ερωτήματα:** αν ασκεί βία ο σχολικός χώρος και ο σχολικός χρόνος, τα μέσα και ο τρόπος διδασκαλίας, το πειθαρχικό και τιμωρητικό πλαίσιο, οι σχέσεις ανάμεσα στα υποκείμενα της εκπαιδευτικής πράξης και της σχολικής ζωής, αν υπάρχει και με ποιες μορφές ρατσισμός στο σχολείο.

Η έρευνα (2/2)

- **Συμμετέχοντες και συμμετέχουσες:** μαθητές και μαθήτριες του 23ου Λυκείου Θεσσαλονίκης.
- **Εκλογή υλικού:** δόθηκαν 76 ερωτηματολόγια (ένα είδος οδηγού συνέντευξης), επιστράφηκαν συμπληρωμένα 55, αξιοποιήθηκαν τελικά 49. Τα έξι (6) που δεν χρησιμοποιήθηκαν περιλάμβαναν κάτι περισσότερο από μονολεκτικές απαντήσεις και δε θεωρήθηκε ότι προσφέρουν υλικό αξιοποιήσιμο για την έρευνα. Από αυτά τα είκοσι έξι (26) ερωτηματολόγια ανήκαν σε κορίτσια και τα (23) σε αγόρια.

Μέθοδοι έρευνας και ανάλυσης

- Κριτική ερμηνευτική και ιδεολογικοκριτική.
- Κριτική ανάλυση λόγου.

Οι αναλύσεις

Ο σχολικός χώρος (1/6)

- Είναι ένα ιδρυματικό περιβάλλον που για να το αντέξει κάποιος κινητοποιεί τον ψυχικό μηχανισμό της εξοικείωσης:
  - «σαν νοσοκομείο, σαν ψυχιατρείο».
  - «απλά το έχω συνηθίσει».
  - «έχει γίνει πια κάτι οικείο χωρίς να μου προκαλεί πια ιδιαίτερα συναισθήματα».
  - «δε νιώθω φυλακισμένη, μάλλον επειδή το έχω συνηθίσει τόσο καιρό που το βλέπω».

Ο σχολικός χώρος (2/6)

- Είναι άχρωμος και ακαλαίσθητος:
  - «μόνο τσιμέντο».
  - «λιγοστά φυτά».
  - «παλιός αθλητικός εξοπλισμός».
  - «τα χρώματα είναι μουντά και καταθλιπτικά».
  - «άθλιες τουαλέτες, ρημαγμένα θρανία».
  - «πράγματα παλιά και χαλασμένα».
  - «τοίχοι βρώμικοι, σκοτεινά υπόστεγα».
  - «βανδαλισμένοι τοίχοι».

Ο σχολικός χώρος (3/6)

- Είναι ένας χώρος εγκαταλελειμμένος και εγκλωβιστικός:
  - «καμιά φορά νιώθω απάισια, ότι το σχολικό περιβάλλον με πνίγει».
  - «λύπη, ειδικά όταν βρέχει, σαν μελαγχολία».
  - «σαν κουτί με δωμάτια».
  - «κλειδωμένες πόρτες».
  - «κάγκελα στα παράθυρα».
  - «μακριοί κρύοι διάδρομοι».
  - «τετράγωνο περιτριγυρισμένο από κάγκελα».
  - «νιώθεις ότι τώρα εγκλωβίζεσαι».

Ο σχολικός χώρος (4/6)

- **Αναστέλλει τη διάθεση για μάθηση:**
  - «δεν μου κινεί το ενδιαφέρον».
  - «περνώ τη μισή μου ζωή ανάμεσα σε μουντούς και άχαρους τοίχους που μου προκαλούν πλήξη και παθητικότητα στο μάθημα».
  - «όλο αυτό δε βοηθάει να χαλαρώσουμε και να ξεκουραστεί το μυαλό μας, όπως θα έπρεπε».
  - «δεν έχεις καμιά όρεξη αντικρίζοντας αυτό το θέαμα, πόσο μάλλον όρεξη για μάθημα».

Ο σχολικός χώρος (5/6)

- **Οδηγεί σε έναν εγκλεισμό που αποπροσωποποιεί και αλλοτριώνει:**
  - «μου προκαλεί μερικές φορές ασφυξία αλλά τις περισσότερες απλά αδιαφορία».
  - «τι συναισθήματα να έχω για ένα άδειο και απαίσιο κτίριο;».
  - «τα συναισθήματα δε χωράνε».
  - «μοιάζει περισσότερο με φυλακή».
  - «νιώθω καταπίεση και άγχος».
  - «ψυχολογική βία».
  - «είναι σαν οι ελπίδες να χάθηκαν μέσα σε αυτόν τον άχρωμο χώρο».

Ο σχολικός χώρος (6/6)

- **«Καθρέφτης σου είμαι κοινωνία και σου μοιάζω»:**
  - «σαν ένας στρατός όπου εμείς είμαστε φαντάρτοι».
  - «τα θρανία στοιχισμένα, οι μαθητές στρατιωτάκια, οι καθηγητές “στην κορυφή” σαν χωροφύλακες».
  - «σαν χώρος πιστεύω ότι το σχολείο ταυτίζεται ακριβώς με την κοινωνία, έχει μια μουντίλα, μια μιζέρια».

Ο σχολικός χρόνος (1/3)

- **Μεγάλες διδακτικές ώρες, μικρά διαλείμματα:**
  - «μεγαλύτερα και λιγότερα διαλείμματα, γιατί δεν προλαβαίνεις να ξεκουραστείς».
  - «δεν προλαβαίνουμε να φάμε».
- **Ένα κουραστικό ωρολόγιο πρόγραμμα:**
  - 1) **ο επαναληπτικός και καταιγιστικός χαρακτήρας του:**
    - «βομβαρδιστικός χρόνος».
    - «ταλαιπωρία ως προς γεγονός ότι κάνουν το ίδιο πράγμα».

Ο σχολικός χρόνος (2/3)

- «να κάνουμε τα μαθήματα στο σχολείο».
- «το σχολικό έτος να είναι μεγαλύτερο».
- «το σχολικό πρόγραμμα είναι επαναλαμβανόμενο, μια ρουτίνα».

2) η απουσία μαθημάτων που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών:

- «**ανιαρό** πρόγραμμα».
- «**βαρετό και καταπιεστικό**».
- «**μερικά μαθήματα να γίνονται περισσότερες ώρες**».

Ο σχολικός χρόνος (3/3)

3) Τα μαθήματα χωρίς νόημα, η απουσία καλλιτεχνικών μαθημάτων:

-«μαθήματα που δε μας χρειάζονται».

-«θα έπρεπε να περιλαμβάνονται μαθήματα όπως και η μουσική και οι τέχνες».

• **Σχολικός και ελεύθερος χρόνος: ένα αλλοτριωτικό συνεχές:**

-«κάθε πρωί που ξυπνάς δεν περιμένεις καμιά έκπληξη, ξέρεις ότι την πρώτη ώρα θα έχεις αρχαία, τη δεύτερη άλγεβρα, και πάει λέγοντας ώσπου φτάσει το τέλος της έβδομης ώρας βασανιστικά και το κουδούνι χτυπήσει ακριβώς το ίδιο λεπτό που χτύπησε και τις προηγούμενες μέρες και τους προηγούμενους μήνες και τα προηγούμενα χρόνια και ξεφυσώντας παίρνεις τη βαριά τσάντα στους ώμους και τρέχοντας θέλεις, όσο πιο γρήγορα γίνεται, να βγεις έξω από την καγκελόπορτα και να πεις “ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ”. Βέβαια ο μακρύς δρόμος της ρουτίνας και το συνεχές μέτρημα των ωρών δεν τελειώνει εκεί...».

Η μονοκρατορία του σχολικού βιβλίου (1/3)

- Βιβλίο και πίνακας πρωταγωνιστές της σχολικής ρουτίνας:
  - *«είναι τα καλύτερα μέσα για τα δεδομένα της εποχής».*
  - *«εδώ δεν έχουμε να φάμε και θα μας δώσει ο δήμος υπολογιστές;».*
  - *«σ' αυτήν την κατάσταση που είναι η Ελλάδα... πάλι καλά που δεν πληρώνουμε και τίποτα».*
  - *«είναι τα μόνα που μας χρησιμεύουν στο σχολείο».*

Η μονοκρατορία του σχολικού βιβλίου (2/3)

- **Σχολικό βιβλίο: παπαγαλία και πλήξη:**
  - «δεν κερδίζουμε βαθιά γνώση αλλά επιφανειακή, προσωρινή που γρήγορα την ξεχνάμε».
  - «οριοθετούν το μάθημα και τη δημιουργικότητα ορισμένων καθηγητών».
  - «είναι γεμάτα λέξεις που πρέπει να τις μάθεις παπαγαλία, με σκοπό την επιτυχία στις εξετάσεις».
- **Το βιβλίο ο στυλοβάτης της παραδοσιακής διδασκαλίας:**
  - «πολλές φορές είναι κακογραμμένα.
  - «περιλαμβάνουν πολλή ύλη».
  - «γράφουν ανούσια πράγματα και καθόλου ενδιαφέροντα».

Η μονοκρατορία του σχολικού βιβλίου (3/3)

- «μερικά δε με βοηθούν να βάλω σε τάξη τις γνώσεις μου αλλά το αντίθετο».
- «φλυαρούν πολύ και αγχώνουν τον μαθητή».
- «δεν πρέπει ν' ακολουθούμε μόνο αυτά».
- «ο καθηγητής δεν πρέπει να παραδίδει το μάθημα έτσι όπως το έχει το βιβλίο».

Η διδασκαλία: μια εμμονή στα παλιά (1/2)

- **«Σχολική ανορεξία» και βαθιά χασμουρητά:**
  - «ο τρόπος διδασκαλίας δεν είναι ο καλύτερος αλλά τον ανεχόμαστε».
  - «είναι πολύ βαρετός».
  - «είναι παλιομοδίτικος και μονότονος».
  - «πιο εποικοδομητικό και ενδιαφέρον».
  - «όταν παραδίδει μηχανικά, οι μαθητές από κάτω “κοιμούνται”.
  - «το μάθημα γίνεται βαρετό και μουντό και **οι μαθητές απογοητεύονται από τον καθηγητή και από τον ίδιο τον εαυτό τους**».
- **Ο διδασκαλικός μονόλογος και η σημειολογία της τραπεζικής εκπαίδευσης:**
  - «μια κατάσταση που με απωθεί στο σχολείο είναι ο διδασκαλικός μονόλογος που έχει σαν αποτέλεσμα να βαριούνται και να μη μαθαίνουν τίποτα».

Η διδασκαλία: μια εμμονή στα παλιά (2/2)

- «ώρες ατέλειωτες ο καθηγητής μιλάει και εξηγεί το μάθημα».
- «το μάθημα έχει ως επίκεντρο τον καθηγητή και όχι τον μαθητή».
- «έχει ως σκοπό την απόκτηση όσων γίνεται περισσότερων ξερών γνώσεων».
- «δεν κάνουν τη γνώση βιωματική, μένει πάντα θεωρητική και ουσιαστικά ξένη».
- «οι βαθμοί γεννούν ανταγωνισμούς και είναι ο αιώνιος φόβος και τρόμος για τους μαθητές».
- «οι καθηγητές δεν έχουν διδαχθεί πώς να επικοινωνούν με τους μαθητές».

Πειθαρχία: μια αμφιλεγόμενη αναγκαιότητα

- *-«οι καθηγητές πρέπει να απαιτούν τον σεβασμό και την ησυχία αλλιώς δε γίνεται μάθημα και γίνονται και ρεζίλι».*
- «αν ο καθηγητής δεν ξέρει να επιβάλλει την ισορροπία μέσα στην τάξη ούτε απόλυτη ησυχία, δεν γίνεται τίποτα».*
- «οι καθηγητές είναι πολλοί χαλαροί και τους ενδιαφέρει απλά να κάνουν τη δουλειά τους και όχι να περάσουν στους μαθητές κάτι».*

Οι άλλες δραστηριότητες του σχολείου: οι φτωχές συγγενείς του αναλυτικού προγράμματος (1/2)

- **Αν υπήρχαν θα φάνταζαν «σαν μια παρηγοριά»:**
  - «γιατί εμείς όσο να' ναι είμαστε παιδιά και κανονικά τα σχολεία θα έπρεπε να έχουν προγράμματα κυρίως τέχνης για να κάνουμε πιο δημιουργικά πράγματα και πιστεύω θα ήταν μια παρηγοριά για μας».
  - «**λείπουν η φαντασία και το νόημα**».
  - «δεν υπάρχουν αρκετές δραστηριότητες και τα παιδιά δεν μπορούν να κάνουν κάτι που να ευχαριστιούνται πραγματικά».

Οι άλλες δραστηριότητες του σχολείου: οι φτωχές συγγενείς του αναλυτικού προγράμματος (2/2)

- **Η τέχνη αναγκαία για ουσιαστική γνώση και καλλιέργεια:**
  - «πιστεύω ότι αυτές οι δραστηριότητες κάνουν το σχολείο πιο ενδιαφέρον και μέσα από αυτές μαθαίνεις σημαντικά πράγματα».
  - «με τις δραστηριότητες ξεφεύγεις από τη ρουτίνα του μαθήματος».
  - «στα **project** υπάρχει **διάλογος, αντιπαράθεση, σύνθεση υλικού**».
  - «σαν μικρά δωράκια εκπλήξεις που αποφέρουν νέες γνώσεις».

Ο ιδανικός εκπαιδευτικός: είδος εν ανεπαρκεία (1/2)

- Ο ιδανικός διευθυντής θα ήταν αυτός που θα λειτουργούσε με ενσυναίσθηση και θα διευθετούσε με δικαιοσύνη τις μαθητικές υποθέσεις:
  - «όχι αυτός που ταυτίζεται μαζί τους αλλά αυτός που μοιάζει στα παιδιά».
  - «αυτός που νοιάζεται για μας».
  - «υπομονετικός, δεκτικός, καλοπροαίρετος».
  - «να είναι δίκαιος και να έχει επικοινωνία με τα παιδιά».
  - «αυστηρός αλλά θα μας άκουγε και θα μας καταλάβαινε».

Ο ιδανικός εκπαιδευτικός: είδος εν ανεπαρκεία (2/2)

- Ο ιδανικός καθηγητής θα ήταν αυτός που θα δίδασκε για να καταλάβουν όλοι, που θα ενέπνεε, θα κινητοποιούσε, θα δίδασκε με πρωτότυπο τρόπο:
  - «να έχει μεταδοτικότητα, να ενδιαφέρεται για τα παιδιά, να είναι αυστηρός εκεί που χρειάζεται».
  - «να αγαπάει αυτό που κάνει».
  - «αυτός που θα κατάφερνε να μας ανοίξει το δρόμο ώστε να μας βοηθήσει να αναπτυχθούμε ως άτομα».
  - «αυτός που θα με κάνει να νιώσω οικεία αλλά ταυτόχρονα εκτίμηση και σεβασμό».

Η ανάγκη για έναν κριτικό-αναμορφωτή παιδαγωγό (1/2)

- «αυτός που θα εντάξει στο μάθημά του όλα τα παιδιά, να τα κινητοποιήσει, να τα μετατρέψει σε ενεργητικά άτομα, να φέρει στην επιφάνεια το ενδιαφέρον τους».
- «ένας καθηγητής που θα έκανε τόσο καλό μάθημα, που θα διάβαζε και ο χειρότερος μαθητής».
- «να μου ανοίγει τα μάτια, π.χ για την άθλια κατάσταση που βιώνουμε τώρα εμείς και τη γνωρίζουμε μόνο επιφανειακά».

Η ανάγκη για έναν κριτικό-αναμορφωτή παιδαγωγό (2/2)

- «το να καταλάβω όμως το νόημα του να σκέφτομαι είναι πιο σημαντικό από το να καταλάβω μια εξίσωση ή έναν κανόνα».
- «να διδάξει με τον τρόπο του τις αξίες που πρέπει να έχει ο καθένας τοποθετώντας όρια».
- «ν' αγαπάει όλα τα παιδιά με τον ίδιο τρόπο, χωρίς διακρίσεις».

Ο ρατσισμός της επίδοσης και η νάρκη των διακρίσεων (1/2)

- **Ο ρατσισμός της επίδοσης:**

- «εξαιτίας της επίδοσης μόνο, τα άλλα δεν έχουν τόση σημασία».
- «για τους καλούς μαθητές έχουν πάντα μια ευνοϊκή συμπεριφορά και δεν εξηγούν καλά το μάθημα για να το καταλάβουν όλοι».
- «πολλές φορές τιμωρούν συνεχώς μαθητές χαμηλής επίδοσης».
- «πολλές φορές φέρονται ειρωνικά και περιφρονητικά σε αδύναμους μαθητές ενώ φιλικά και κολακευτικά σε καλύτερους και πιο κοινωνικούς».

Ο ρατσισμός της επίδοσης και η νάρκη των διακρίσεων (2/2)

- Οι υπόλοιπες διακρίσεις:

- 1.εξωτερική εμφάνιση

- 2.εθνική ταυτότητα

–«Σ' αυτό τουλάχιστον είναι δίκαιοι»

Οι τιμωροί, οι τιμωρίες και οι δυνατότητες (1/2)

- **«Μαγκιά» και αυτοέλεγχος:**

- «εμείς πρέπει να επιβαλλόμαστε στον εαυτό μας κι εμείς κρίνουμε τις πράξεις μας».

- **Η πυραμίδα της πειθαρχίας: «όλοι σε όλους»:**

- «Οι καθηγητές στους μαθητές, οι μαθητές στους συμμαθητές τους».

- «οι καθηγητές με την απειλή της ωριαίας αποβολής και οι μαθητές μεταξύ τους με ποικίλους τρόπους».

Οι τιμωροί, οι τιμωρίες και οι δυνατότητες (2/2)

- **Φόβος και όχι σεβασμός:**

- «πιστεύω ότι οι καθηγητές πρέπει να εμπνέουν σεβασμό και όχι φόβο στα παιδιά».

- **Ο διευθυντής κεφαλή της πειθαρχικής εξουσίας:**

- «όλοι φοβούνται τον διευθυντή, γιατί αυτός παίρνει τις τελικές αποφάσεις».

- «ο διευθυντής έχει το πάνω χέρι σε όλους τους μαθητές».

- «ο διευθυντής είναι ο μόνος που φοβούνται οι μαθητές».

Ο κώδωνας του κινδύνου και η έκρηξη της βίας εντός και εκτός των τειχών

- **Ασήμαντες αφορμές και σημαντικές συγκρούσεις:**
  - «η λεκτική βία είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη». «ξεκατινιάσματα».
  - «οι μαθητές το βλέπουν σαν θέαμα, κάποιοι καθηγητές το θεωρούν φυσιολογικό».
  - «μέσα στο σχολείο λεκτική και έξω από το σχολείο σωματική βία».
  - «στο γυμνάσιο περισσότερο από ό, τι στο Λύκειο».
- **Θύτες και θύματα: προφίλ και αιτίες:**
  - «συνήθως το κάνουν αυτοί που νομίζουν ότι είναι “μάγκες”, απειλόν, βρίζουν, δέρνουν τους αδύναμους».
  - «τα θύματα είναι συνήθως φιλειρηνικά και πολιτισμένα, τα παιδιά που ξεκινούν τη φασαρία έχουν μάθει μόνο αυτόν τον τρόπο να επιβάλλονται», «αλλά και ψυχολογική βία».

Ψυχολογική βία από καθηγητές σε μαθητές και αντίστροφα

- *-«απειλούν με αποβολή τους μαθητές όταν μιλάνε».*
  - «όταν σου υποβαθμίζουν το προφίλ σου, λέγοντας ότι είσαι άχρηστος, χαζός, βλάκας, που πιστεύω ότι δεν του φεύγουν και εύκολα».*
  - «η ειρωνεία, η αδιαφορία, η περιφρόνηση, μεταξύ μαθητών αλλά και εκπαιδευτικών».*
  - «βία δέχονται και οι καθηγητές από τους μαθητές, όταν αυτοί υποβαθμίζουν τον ρόλο τους μέσα στην τάξη».*

Αν τα όνειρα δεν μπορούν να βγουν αληθινά;

- Όμορφα όνειρα και δύσκολη πραγματικότητα:

-«δε θέλω να είμαι απαισιόδοξη αλλά μάλλον άνεργη θα βρεθώ».

-«βέβαια η σημερινή κατάσταση μας απαγορεύει ακόμα και τα όνειρα αλλά νομίζω ότι δεν πρέπει να σταματήσουμε να ονειρευόμαστε».

-«ξέρω από τώρα ότι το όνειρό μου δε θα γίνει πραγματικότητα».

-«θέλω να ακολουθήσω τα όνειρά μου αλλά μπορεί να μην μπορέσουν να μου εξασφαλίσουν την επιβίωση».

Ζωή στα μέτρα του εφικτού

- *-«δε θέλω να κάνω σχέδια που να μην μπορώ να πραγματοποιήσω, γιατί το πιο πιθανόν είναι να απογοητευτώ».*
- «σήμερα οι στόχοι μου μου φαίνονται μακρινοί και πλέον αδύνατον να πραγματοποιηθούν».*
- «θα ήθελα να περάσω στη Θεσσαλονίκη, γιατί υπάρχει οικονομικό πρόβλημα και θα δυσκολευτώ να περάσω σε κάποια άλλη πόλη».*
- «σκέφτομαι ότι θα έχω φύγει από την Ελλάδα και θα έχω πάει σε μία χώρα όπου ελεύθερη και θα υπάρχουν ελπίδες για ένα μέλλον».*

Στη λογική του ελάχιστου

- -«θα ήθελα να εργάζομαι σε κάποιο κλειστό χώρο και συγκεκριμένες ώρες, για να μην κρυώνω όταν βρέχει ή να μην μπορώ να δουλέψω λόγω υπερβολικής ζέστης».
- «το μόνο που θα μπορώ να κάνω είναι να πληρώνω ίσα-ίσα για τα έξοδα για φαγητό, αν έχω δουλειά».
- «θα ήθελα μια καλή δουλειά, αν και δε νομίζω. Στα χρόνια που έρχονται πολύ δύσκολα θα είναι αυτά!».
- «θα ήθελα να πραγματοποιήσω τα όνειρά μου, ιδιαίτερα αυτό της εργασίας, γιατί στις μέρες μας γίνεται όλο και πιο δύσκολο εξαιτίας της κρίσης».
- «να γίνω κομμώτρια, να μαζέψω χρήματα, να πάρω τους γονείς μου και τα αδέρφια μου και να πάμε αλλού, να φύγουμε από δω».

«Με βλέπω να σκοτώνω για μια φέτα ψωμί»

- *-«Αν συνεχίσουν έτσι τα πράγματα, στο μέλλον με βλέπω άνεργο και να σκοτώνω για μια φέτα ψωμί!».*

Διαπιστώσεις-Προτάσεις: Για να αλλάξουμε την εικονική πραγματικότητα (1/7)

- Μια διαφορετική αισθητική του σχολικού χώρου, με διαφορετικές εγκαταστάσεις, χρώματα σε εξωτερικούς και εσωτερικούς χώρους, διακόσμηση με γκράφιτι και εργασίες των παιδιών, χωρίς κάγκελα, κλειδαριές και σιδερένιες πόρτες.
- Χωριστές αίθουσες για κάθε μάθημα με ειδικό κάθε φορά εξοπλισμό, βιβλιοθήκη, αυλή με δέντρα, πράσινο, παγκάκια και ειδικούς χώρους για τα τρία βασικά αθλήματα: ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλεϊ.
- Διαφορετικός τρόπος τοποθέτησης των μαθητών και του καθηγητή μέσα στην τάξη, ώστε να σχετίζονται πιο ουσιαστικά οι μαθητές-μαθήτριες κατά τη διάρκεια του μαθήματος και να διευκολύνεται η επικοινωνία και η συνεργασία.

Διαπιστώσεις-Προτάσεις: Για να αλλάξουμε την εικονική πραγματικότητα (2/7)

- Διαφορετική κατανομή του χρόνου ανάμεσα σε διδακτικές ώρες και διαλείμματα καθώς και ανάμεσα στα πιο ενδιαφέροντα και στα λιγότερο ενδιαφέροντα μαθήματα.
- Διεύρυνση του ωραρίου έτσι ώστε τα μαθήματα να μελετώνται στο σχολείο και η τσάντα να μένει σε αυτό μαζί με τις σχολικές υποχρεώσεις, για να αυξηθεί ο ελεύθερος χρόνος και να γίνει πιο πλούσια η προσωπική ζωή.

Διαπιστώσεις-Προτάσεις: Για να αλλάξουμε την εικονική πραγματικότητα (3/7)

- Τα μαθήματα στο σχολείο να διδάσκονται με επάρκεια ώστε να μην αναγκάζονται οι μαθητές και οι μαθήτριες να απευθύνονται σε εξωσχολικούς εκπαιδευτικούς φορείς και όσοι δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές απαιτήσεις να υπολείπονται και τελικά να μην τα καταφέρνουν.
- Μείωση της διδακτέας ύλης, έτσι ώστε η μάθηση να είναι πιο ουσιαστική και οι μαθητές-μαθήτριες να απελευθερωθούν από αντικείμενα αλλά και σώματα γνώσεις που επιβαρύνουν το χρόνο και το μυαλό χωρίς κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Διαπιστώσεις-Προτάσεις: Για να αλλάξουμε την εικονική πραγματικότητα (4/7)

- Η καθιέρωση της διερευνητικής μάθησης σε όλα τα μαθήματα έτσι ώστε η γνώση να γίνεται ενδιαφέρον αντικείμενο προς ανακάλυψη, με ταυτόχρονη κατάργηση της στείρας απομνημόνευσης και καθιέρωση των ατομικών ή ομαδικών ερευνητικών εργασιών.
- Μαθητοκεντρικό-ομαδοσυνεργατικό και όχι δασκαλοκεντρικό-ατομοκεντρικό μάθημα, με δημιουργικό συνδυασμό παραδοσιακής διδασκαλίας, σχολικού εγχειριδίου, Η/Υ, και οπτικοακουστικών μέσων

Διαπιστώσεις-Προτάσεις: Για να αλλάξουμε την εικονική πραγματικότητα (5/7)

- Χρήση εργαστηρίων, προκειμένου να συνδυαστεί η θεωρία με την πράξη και η γνώση που αποκομίζεται να είναι πιο ουσιαστική και πιο στέρεη.
- Γνώση που να αφορμάται και να οργανώνεται στη βάση των εμπειριών των μαθητών και των μαθητριών και των αποριών, ερωτημάτων, προβληματισμών, αναγκών που προκύπτουν από αυτές.
- Οργανική ένταξη των τεχνών στο αναλυτικό πρόγραμμα, ώστε να δοθεί διέξοδος στη δημιουργικότητα, τη φαντασία, την έμπνευση, την αυτενέργεια, την πρωτοβουλία, να ενταχθούν όλοι οι μαθητές στη σχολική ζωή και να επιτευχθεί μια ουσιαστική καλλιέργεια.

Διαπιστώσεις-Προτάσεις: Για να αλλάξουμε την εικονική πραγματικότητα (6/7)

- Οργανική ένταξη των δημιουργικών δραστηριοτήτων στο αναλυτικό πρόγραμμα, έτσι ώστε η μάθηση να είναι διαθεματική και διαδραστική, να σχετίζεται με την κοινωνία και τη ζωή, να είναι πολύμορφη και πολυεπίπεδη, να προσφέρει εναλλαγές, να ευαισθητοποιεί.
- Σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία και μέσα από τις προαναφερόμενες δραστηριότητες αλλά και μέσα από την υλοποίηση προγραμμάτων, την εθελοντική δουλειά, την πρόσκληση οργανισμών, φορέων, σωματείων και την πραγματοποίηση δράσεων από κοινού.

Διαπιστώσεις-Προτάσεις: Για να αλλάξουμε την εικονική πραγματικότητα (7/7)

- Κατάργηση της βαθμολογίας που προκαλεί άγχος και πίεση στους μαθητές και τις μαθήτριες και μετατρέπει την αξιολόγηση σε κεντρικό άξονα της διαδικασίας της μάθησης και της σχολικής ζωής, υποκαθιστώντας την απόλαυση, τη χαρά και την αυταξία της μόρφωσης.
- Το μάθημα να μπορεί να εξασφαλίσει ουσιαστική επικοινωνία, συναισθηματική εμπλοκή, αναστοχασμό και δημιουργική συνεργασία εκπαιδευτικού-μαθητή, μέσα από την αμοιβαία κριτική και αυτοκριτική ώστε να γίνεται αντιληπτό ως ένα κοινό διακύβευμα για το οποίο όλοι έχουν ευθύνη και όλοι μπορούν και πρέπει να βελτιώνονται.
- Ένα σχολείο που να εφοδιάζει ουσιαστικά τους μαθητές-μαθήτριες για τη ζωή τους, όχι μόνο σε ό, τι αφορά στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων για την επαγγελματική αποκατάσταση αλλά και την ικανότητα για σύναψη υγιών ανθρώπινων σχέσεων και επίλυση συγκρούσεων, μέσα από μια ισορροπημένη καλλιέργεια της πνευματικής και της συναισθηματικής ευφυΐας.

Αν...

Αν το σχολείο ήταν νοσοκομείο; Αν οι μαθητές ήταν ασθενείς; Αν η «σχολική ανορεξία» ήταν «νευρική ανορεξία» και αν όσοι έπασχαν από αυτήν ήταν διασωληνωμένοι στην εντατική για χρόνια, στην πραγματικότητα ανίατοι; Και αν «η σχολική αποτυχία» και «η σχολική διαρροή» αντιστοιχούσαν σε απώλειες ανθρώπινων ζωών μέσα στη νοσοκομειακή μονάδα; Τότε, όπως λέει ο Macedo σε μια συζήτησή του με τον Zinn «οι διαχειριστές, οι πολιτικοί και γενικά η κοινωνία θα απαιτούσαν τη σύσταση πρωτοβάθμιων επιτροπών για να μελετήσουν το πρόβλημα. Στην πραγματικότητα το Γενικό Νοσοκομείο της Μασαχουσέτης θα έκλεινε επειδή κανένας δε θα πήγαινε εκεί. Ωστόσο είμαστε πρόθυμοι να ξοδέψουμε δισεκατομμύρια δολάρια για να υποστηρίξουμε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που παράγει αποτυχία και κανείς δε νοιάζεται» (Macedo, Zinn, 2004).

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/4)

- Γκράμσι, Α. (1974). *Παρελθόν και Παρόν/μτφρ. Θανάσης Αθανασίου*. Αθήνα: Στοχαστής.
- Γούναρη, Π. & Γρόλλιος Γ. (επιμ.). *Κριτική Παιδαγωγική, μια συλλογή κειμένων*, σ.σ. 121-159. Αθήνα: Gutenberg.
- Καστοριάδης, Κ. (2000). *Η άνοδος της ασημαντότητας/μτφρ. Κώστας Κουρεμένος*. Αθήνα: Ύψιλον.
- McLaren, P. (1998). *Life in Schools*. New York: Pearson Education.
- Macedo, D. & Zinn, H. (2004). «Τα σχολεία και η κατασκευή της μαζικής εξαπάτησης». Στο Μ. Νικολακάκη (επιμ.), *Η Κριτική Παιδαγωγική στο νέο μεσαίωνα*, σ.σ. 191- 224. Αθήνα: Σιδέρης.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/4)

- Marcuse, H. (1971). *Ο Μονοδιάστατος Άνθρωπος*/μτφρ. Μπάμπη Λυκούδη. Αθήνα: Παπαζήση.
- Marx, K. (1979). *Γερμανική Ιδεολογία*/μτφρ. Κ. Φιλίνη. Αθήνα: Gutenberg.
- Μηλιός, Γ. (1984). *Εκπαίδευση και Εξουσία*. Αθήνα: Θεωρία.
- Μπονίδης, Κ. (2009). «Κριτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην έρευνα των σχολικών βιβλίων: θεωρητικές παραδοχές και παραδείγματα ανάλυσης». *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, 13, σ.σ. 86-122.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (3/4)

- Φουκό, Μ. (2011). *Επιτήρηση και Τιμωρία/μτφρ.* Τάσος Μπέτζελος. Αθήνα: Πλέθρον.
- Φουκό, Μ. (1991). *Η μικροφυσική της εξουσίας/μτφρ.* Λίλα Τρουλινού. Αθήνα: Ύψιλον.
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο.* Αθήνα: Παπαζήση.
- Freire, P. (1974). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου/μτφρ.* Γιάννης Κρητικός. Αθήνα: Ράππα.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (4/4)

- Fromm, E. (1978). *Να Έχεις ή να Είσαι*/μτφρ. Ελένη Τζελέπογλου. Αθήνα: Μπουκουμάνης.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Κυριάκος Μπονίδης.
«Κριτική Παιδαγωγική της Ειρήνης: Έρευνα, Θεωρία και Πράξη. Η έρευνα της Κριτικής Παιδαγωγικής της Ειρήνης (με παραδείγματα): Παρουσίαση έρευνας 1. Μορφές βίας στο σύγχρονο ελληνικό Λύκειο: μια μελέτη περίπτωσης».
Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS325/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Κοντοβά
Θεσσαλονίκη, Ακαδημαϊκό έτος 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.